

פרק ד

לשון הרע ורכילות

לֹא תֵלֵךְ רֶכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ אֲנִי ה' (ויקרא יט טו)

כִּי תֵצֵא מִחֲנֶה עַל אִיבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע: (דברים כג י)

מִי הָאִישׁ הַחֹפֵץ חַיִּים אֲהֵב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב: נִצֹר לְשׁוֹנֶךָ מִרָע וּשְׁפָתֶיךָ מִדִּבֶּר מְרָמָה:
(תהלים לד יג-יד)

אזהרה ללשון הרע מנין, "ונשמרת מכל דבר רע" (ירושלמי פאה א א).

כשהוא אומר דבר רע, אף לשון הרע (ספרי פר' תצא).

[אוצר החכמה]

והוסיפו בו לשון הרע, כדי שלא ירבו ביניהם מחלוקות, ויכו ביניהם מכה רבה מאוד יותר מן האויבים (רמב"ן עה"ת שם).

אמר ר' יוחנן משום רשב"י נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו בדברים (סוטה י ע"ב).

במה הארכת ימים... ולא קראתי לחבירי בחניכתי (פי', כינוי. מגילה כח ע"א) אפילו שם שאחרים כינו לו לא קראתי. היה נזהר שלא לקרוא לחבירו בשם כינוי וקיצוץ, וכן היה נזהר שלא לקרוא לחבירו בשם משפחתו לבד, כדרכם של אנשים, אלא היה נזהר להזכיר שם האדם כמות שהוא, ולכך האריך ימים כי ידוע שחיות האדם תלוי באותיות שמו, וכשמזכירו באותיות שמו ממש מחזק החיות שלו, ולכן זכה בעבור זה לאריכות ימים (ספר בניהו לרבי יוסף חיים זצ"ל בעל בן איש חי).

מהלכות לשון הרע [א"ח 1234567]

- א.** אסור לספר בגנות חבירו, אפילו על אמת גמור, וזה נקרא בפי חז"ל בכל מקום לשון הרע¹. והמספר עובר בלא תעשה שנאמר לא תלך רכיל בעמך, ולשון הרע גם כן בכלל רכילות הוא (כלל א סעיף א²).
- ב.** איסור חנופה, כגון אם מתכוון בסיפורו הלשון הרע והרכילות כדי להחניף לשומע, שהוא יודע שיש לו על אותו פלוני שנאה מכבר וע"י זה ימצא חן בעיניו והוא עוון פלילי (בפתיחה לאוין, טז³).
- ג.** מצוי הוא שיושבים ומדברים סיפורי רכילות ולשון הרע, כמו אלו שרגילים תמיד לשבת ולספר כך וכך מעשה פלוני, כך וכך עשו אבותיו, כך וכך שמעתי עליו, והוא דברים של גנות. אנשים כאלה נקראים בפי חז"ל "בעלי לשון הרע" ועונשם הרבה יותר גדול, משום שבשאת נפש וזדון לב עוברים על תורת ה' ונעשה דבר זה אצלם כהפקר (שם סעיף ג).
- ד.** דבר זה אסור אף אם אביו או רבו, שמחויב הוא בכבודם ובמוראם שלא לסתור דבריהם, אם הם בקשו ממנו שיספר להם ענין פלוני ופלוני ויודע הוא שבתוך הספור יאלץ לבא לידי לשון הרע או אפילו רק לאבק לשון הרע, אסור לו לשמוע להם (שם סעיף ה).
- ה.** דבר זה אסור אף אם ייגרם לו הפסד גדול של פרנסה או תפקיד וכדומה, כגון שהוא תחת רשות אחרים והם אנשים שאין בהם ריח תורה, וידוע הוא שבעוונותינו הרבים אנשים כאלה הם פרוצים מאוד בזה העוון החמור, עד שאם יראו מי שאין פיו פתוח כל כך כמותם, יחזיקו אותו לשוטה ופתי וע"י זה יסלקוהו ממשמרתו ולא יהיה לו במה לפרנס את בני ביתו, אף על פי כן אסור (שם סעיפים ו-ז).
- ו.** אסור לספר לשון הרע על חבירו אף שהוא אמת אפילו בפני יחיד, וכל שכן בפני רבים, וככל שיתרבו השומעים יתרבה עוון המספר, מפני שחבירו מתגנה יותר

1. ואם יש בספור שלו תערובת של שקר ועבור זה נתגנה חבירו יותר הוא בכלל מוציא שם רע ועונו גדול הרבה יותר.

2. לחשיבות הענין, מעשיותו ודיוקו הבאתי את לשון החפץ חיים במילואה.

3. עיין יומא פו ע"ב "מפרסמין את החנפין מפני חילול השם שנאמר 'ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו'". עי' שיערי תשובה שער ג ביאור דברי עוונות ארבע כתות אות קפז עמ' ריח תשעה חלקים, וכמש"כ רש"י בטעמו הראשון. עי' שיערי תשובה שם עמ' רכו אות קצד.

על ידי שמתפרסם גנותו בפני כמה אנשים, ועוד שעל ידי זה מכשיל כמה אנשים באיסור שמיעת לשון הרע (כלל ב סעיף א).

חברי וועדות
ומנהיגי ציבור

ז. אף חברי ועדות ונציגים ומנהיגי ציבור אשר יצאו בהחלטה אשר לא היתה "פה אחד" אלא קדמו לה גישות ומחלוקות שונות, צריכים להיזהר מאוד כל אחד ואחד מהם שלא לספר לאחר מכן את דעתו או דעת חבריו שהיתה מתחילה קודם להחלטה, כגון שהם היו מקילים על פלוני אך לא היתה להם ברירה כיון שחבריהם רבו עליהם והחליטו על פי הרוב. דבר זה הוא איסור גמור אף אם לא היתה החלטה שלא לגלות, ואף אם השומע אינו מתכוון לגלות. איסור זה הוא אף אם "לוחצים" עליו מאוד בדברי חירופים וגידופים על עצם הפסק (כלל ב סעיף יא).

הערכה שלילית על
מלמדים ודרשנים

אוצר החכמה

ח. אסור להתלוצץ על מי שמעביר שיעור או דרשה וכדו', לומר שאין בדרשותיו ממש ושאינן מה לשמוע ממנו ואין בהם כל חידוש וכיו"ב, דבר זה לשון הרע גמור, שעל ידי זה מצוי שגורם נזק לחבירו בממונו, ופעמים אף צער ובושה (כלל ב סעיף יב). ויותר מזה, המוציאים לעז על דרשן שכל דרשתו אין כוונתו רק בשביל הנאת עצמו, ובאמת לא כן הדבר, כי אפילו אם נאמר שאם לא דחקהו הכרח ביתו לא היה נוסע מביתו כדי להוכיח, אבל מכל מקום מניין למלעיג לומר שאין כוונתו רק בשביל עצמו, שמא בשעה שדורש מכוון לעיקר שישמעו דברי מוסר ויראת ה' רק שרצונו גם כן שהעולם יספקו לו מימון כמאמרי חז"ל שמחוייבים להחזיק תופשי התורה בכל היכולת, ובמחשבה כזו הוא נחשב לצדיק גמור, כמשאחז"ל האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני הרי זה צדיק גמור. ובזה מצווים אנו לדנונו לכף זכות שזוהי כוונתו ככתוב בצדק תשפוט עמיתך (כלל ב ס"ב בהערה).

אדם מכובד שבאמצע שיחתו נכשל באיסור לשון הרע, אם אי אפשר להפרישו בענין אחר, יש לקום וללכת משם אף שיגרום לו בזיון. אמנם, אם החישוב הוא כדי להפרישו מהאיסור, אם ע"י עמידתו יכעיסנו ויגביר דיבורו האסור בפני אחרים, יש לשקול את כל הדברים ויחשוב אם אכן יפרישנו מהאיסור⁴.

נשמספר טוב על
חבירו בפני שונא

ט. המספר בשבחו של חבירו בפני שונאיו, גם כן בכלל "אבק לשון הרע" הוא, שזה גורם להם שיספרו בגנותו. לכן אם רוצה לדבר עם אחד אודות משהו, והוא משער שאין לבו שלם עם אותו פלוני ויבוא ע"י זה לגנותו, אסור לדבר עמו אודותיו. אשר על כן, אם יודע ומכיר איש אחד שאיננו בשלמות עם הרב או הבית דין שבעיר, ואיש הזה יש לו דין תורה עמם לא ישאלנו מה נעשה בדינו, שמא יצא חייב מבי"ד וקרוב הוא מאוד שיצאו מפיו דברי גידופים על הבית דין הזה,

4. חוט שני הל' ר"ה ויוהכ"פ עמ' קכה.

הרי אפילו אם לא יתקבלו דבריו באזניו עכ"פ גורם הוא שיספר האיש הזה בגנות הבי"ד (כלל ט ס"א; שם בהגה"ה; שם בבאר מים חיים אות ד).

י. כשכוונתו להשקיט מריבה, כגון שהוא רואה את ראובן ששונא את שמעון על דבר שהוא שעשה לו או שדיבר עליו מותר לו לומר לראובן שלא התכוון שמעון לדבר זה נגדו אלא סיבת שטות גרמה לו. דבר זה מותר כדי להקל בזה את השנאה שבליבו, ואף מצוה יש בזה (כלל ה ס"ג בהגה"ה).

להשקיט מריבה

[אוצר החכמה]

מצבים בהם מותר לספר

לא תלך רכיל בעמך ולא תעמוד על דם רעך (ויקרא יט טז).
שאם ראה כת אחת שרוצין לרצוח חייב להודיעו לבעל דבר כדי שיציל נפשו ולא יאמר הר"ז רכילות (אור החיים שם).

אם יודע שאיש אחד רוצה לירד לחייו של אדם אחר, הר"ז מחוייב להודיעו ואסור לעמוד על דם רעך (הנצי"ב העמק דבר שם ד"ה לא תעמוד).
כל ספרי המוסר מרעישים העולם על עוון לשון הרע, ואני מרעיש עולם להיפק, עוון גדול מזה וגם הוא מצוי יותר, והוא מניעת עצמו מלדבר במקום שנצרך להציל עשוק מיד עושקו (פתחי תשובה או"ח סי' קנו).

[אוצר החכמה]

יא. מי ששונה באיוולתו ועובר עבירות ועושה דברים שאינם הגונים, מותר לגלות לרבו או למחנכו, והוא שכוונתו לספר לתועלת החוטא ולא לגנותו, ורבו או מחנכו הם כאלה שהחוטא יהיה נשמע לדבריהם ולתוכחתם (כלל ד ס"ו).

כדי שיחזור בתשובה

אמנם, מכוער הוא שהרב או המחנך יאמר כן מעצמו לתלמידים שאם יש מי שיודע מי שעשה דבר גנאי שיודיע לו, כי גורם הוא לאחרים להקל בלשון הרע.⁵ אשר על כן, במבחן "סוציומטרי" בו נדרשים הנבחנים למסור מידע על חבריהם, בין ענייני-מקצועי בין חברתי, רשאי למסור מידע כזה רק אם הכוונה היא טהורה למנוע נזק והפסד מן הציבור שלא להיכשל בבחירה שאינה מתאימה והדבר צריך זהירות יתירה. עם זאת צריכים לעשות מאמצים עמ"נ למצוא דרכים אחרות להשיג מידע חיוני ולא בדרך של לשון הרע, שגוררת עמה קלקול.

יב. אם אדם רואה באחר מידה מגונה, כגון גאווה או כעס או שאר מדות רעות או שהוא בטלן מתורה וכיוצא בזה, נכון לו לספר דבר זה לבניו או לתלמידיו ולהזהירם שלא יתחברו עמו כדי שלא ילמדו ממעשיו, כי מה שהזהירה התורה

לתועלת אחרים
שיזהרו מחוטא

5. שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סי' קג. חיו"ד ח"ד סי' ל אות א.

בלשון הרע אפילו על האמת, הוא אם כוונתו לבזות את חברו ולשמוח לקלוננו, אבל אם כוונתו לשמור את חברו שלא ילמד ממעשיו פשוט שמותר ואף מצוה יש בזה. אך באופן זה וכיו"ב נראה שמצוה שהמספר יסביר להם מדוע מספר בגנותו של חברו, כדי שלא יטעה השומע להתיר על ידו יותר מזה, וגם שלא יבוא לתמוה עליו שהוא עצמו מספר לשון הרע (כלל ד סעיף י⁶).

לתועלת לצורך
שידוך

יג. ועוד עיקר גדול בענינים אלו, אם אחד רוצה להכניס את חברו בעניניו, כגון לשוכרו למלאכתו או להשתתף עמו או לעשות שידוך עמו וכיו"ב, אפילו לא שמע עליו עד עתה שום רעה, אעפ"כ מותר לדרוש ולחקור עליו אצל אנשים, אף שיכול להיות שיספרו לו גנותו למרות כן מותר, כיון שכונתו לטובת עצמו בלבד כדי שלא יצטרך אחר כך לבא לידי נזק ולידי מזה ומריבה וחילול השם ח"ו.

אך נראה לי שצריך שיוודיע למי ששואל עליו שהמטרה היא שרוצה לעשות שידוך עמו או כל עניני השתתפות וכנ"ל, ובזה לא יהיה עליו שום חשש איסור לא מפני שאלתו כיון שאינו מתכוון לגנותו רק לטובתו עצמו כאשר ביארנו⁷, וגם אין לו שום איסור מפני תשובת חברו שנאמר שעבר בזה על לפני עוור לא תתן מכשול, כי אף אם יספר עליו חברו את עוצם גנותו אין הוא עושה בזה איסור גם כן כיון שגם הוא אינו מתכוון בתשובתו לספר גנותו של חברו, רק הוא אומר האמת בכדי להיטיב עם זה השואל מאתו עצה בענין זה, שזה מותר מעיקר הדין, אך מאוד יזהר שלא להגזים בדבר יותר מכפי שהוא יודע.

אולם אם לא יודיע לחברו את סיבת דרישתו, ויעשה עצמו כמתנכר, כדי שיוודע לו טיב מהותו של אותו האיש, נראה פשוט שעובר בזה על לפני עוור, שעל ידו יעשה חברו איסור אם יספר עליו דברים של דופי אפילו אם אמת הוא, ולא ניתן להיאמר רק אם מכון שעל ידי סיפור גנותו יצמח מזה טובה לאחר אבל בלא זה אסור, ואף שעל ידי ספורו נגרמת טובה לאחר, מכל מקום הוא לגנותו התכוון, על כן צריך לעשות כמו שכתבנו (כלל ד סעיף יא).

כמו כן צריך להיזהר מאוד שלא לברר עליו אצל מי שהוא משער שהוא שונא, ואפילו איננה שנאה גמורה, כשנאה של בעלי אומנות שכידוע כל אומן שונא בני

6. ע"י חפץ חיים פתיחה לאוין, אות י ובבאר מים חיים שם "ואם קם והעיד עליו לפני בית דין בדבר איסור ביחדי כיון שאין יכול לבוא מזה שום תועלת לענין ממון ושבועה ולא לענין לפסול את האיש הזה מחזקת כשרותו כיון שהוא עד אחד בדבר אם כן שם ביש בעלמא הוא דקא מפיק עליו ועובר על ידי זה ג"כ על לאו דלא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת וצריכין בית דין להלקותו עבור זה הדבר".

7. אך יזהר שלא להאמין תשובתו בהחלטה מפני קבלת לשון הרע רק דרך חשש בעלמא לשמור את עצמו.

אומנותו וכו' כי לא זו בלבד שלא יבוא לו שום תועלת מזה כיון שרגיל הוא לשקר לגמרי או לפחות להגזים בדבר מחמת שנאתו, אלא עוד הוא גורם ללשון הרע גמור, כי הוא בודאי יתכוון בתשובתו מחמת שנאה, אף שיאמר לך בפיו שתשובתו איננה מחמת שנאה רק שלא יוכל לראות ברעה שיגיעך על ידי זה, אבל בלבד לא כן יחשוב (שם בהג"ה).

מותר לדווח למשרד הבריאות אם מצב התברואה במפעל המזון ירוד וכדו'. הרואה ועד כשרות המשתמש בתוית כשרות של ועד אחר, חובה עליו לגלות את הדבר לוועדי הכשרות ולנוגעים בדבר.⁸

אסור לחייל להלשין על חבריו המחזיר ציוד וכדו' ומעלים את החסרים שלו מעיני הממונים.⁹

יד. הרואה אדם שעשה עוול לחבירו, שגזלו או עשקו או הזיקו, בין אם הנגזל והניזק יודעים מזה או לא, או שביישו או שציערו והונה אותו בדברים ונודע לו בבירור שלא השיב לו את הגזילה ולא שילם לו את נזקו, ולא ביקש פניו להעביר לו על עונו, אפילו ראה דבר זה ביחיד יכול לספר לבני אדם כדי לעזור לאשר אשם לו, ולגנות המעשים הרעים בפני הבריות, אך יקפיד על שבעה תנאים שלא יחסרו: (א) שיראה הדבר בעצמו ולא ע"י שמיעה מאחרים, אא"כ שנתברר אח"כ שהדבר אמת; (ב) יזהר מאוד מלהחליט שהענין הוא גזל ועושק או היזק אלא אחר התבוננות שהוא כן ע"פ דין; (ג) יוכיח תחילה את החוטא מתחילה בלשון רכה, כדי להועיל לו להיטיב את דרכיו וכשלא ישמע לו אז יודיע ברבים את אשמתו מה שגרם לרעהו; (ד) שלא יתאר את העוול יותר מאשר הוא באמת; (ה) שיכוין לתועלת ולא ליהנות ח"ו מנתינת פגם בחבירו, ולא מצד שנאה שיש לו עליו; (ו) אם יש דרך אחרת להועיל לאדם הנ"ל בלא לספר לשון הרע עליו אזי אסור לספר זאת; (ז) שהנזק שייגרם לאדם הנ"ל לא יהיה יותר מכפי אשר על פי דין מגיע לו (עיקרי הדברים: מדיעה עצמית; אחר התבוננות; אחר תוכחה; באמיתות; לתועלת; כשאין דרך אחרת; כפי המגיע לו).

נשמותר לספר, כללים

אח"ח 1234567

טו. אף על שמיעת לשון הרע גם כן יש איסור מן התורה, אף שבעת השמיעה אין בדעתו לקבל את הדבר, כיון שמטה אזנו לשמוע אלא שיש חילוק בין שמיעה לקבלה בכמה ענינים.

אסור אף לשמוע

בשמיעה אין איסור רק אם אין הדבר נוגע לו לעתיד, אבל אם הדבר נוגע לו לעתיד אם אמת הוא, כגון שהוא מבין מתחילת הסיפור שהוא רוצה להראותו בסיפורו

8. "ביצחק ייקרא" הארות והערות על המ"ב מאת מו"ר הגר"א נבנצל שליט"א בסוף ח"ו קונטרס ההנהגות עמ' ד אות לה.

9. "ביצחק ייקרא" הארות והערות על המ"ב שם עמ' י אות ט.

כיצד פלוני אינו נאמן, והיה בדעתו מתחילה להכניסו בעסקו או להשתתף עמו או לעשות שידוך עמו וכל כיו"ב, מותר לכתחילה לשמוע כדי לחוש לזה ולהישמר ממנו, כיון שמה שהוא רוצה לשמוע אין כוונתו לשמוע גנותו של חברו רק הוא רוצה להציל את עצמו כדי שלא יבוא אחר כך לידי נזק או לידי מזה ומריבה וכיו"ב. והוא הדין במקום שאין נוגע לו שום טובה מהשמיעה, רק ע"י שמיעתו יסובב טובה לאחרים, גם כן מותר, כגון שרוצה לשמוע דבר זה כדי לחקור אחר כך אם אמת הוא ולהוכיח לפלוני על זה, ואולי ע"י זה יהיה סיבה שישוב החוטא מחטאו או שישיב את הגזילה לבעליו או שיפייס למי שחירף וגידף וכיוצא בזה שמותר. אולם לקבל דהיינו להחליט הדבר בלבו שהוא אמת אסור בכל אופן (כלל ו סעיף ב).

רוצה לצאת ידי
שמים

טז. אם איש אחד בא אליו ורוצה לספר לו על חברו והוא מבין שרוצה לספר עליו דברי גנות, ישאלנו מתחילה אם הענין שאתה רוצה לספר לי יהיה נוגע לי להבא או שאוכל לתקן את הדבר בהוכחה או כיוצא בזה וכנ"ל, אם יאמר אליו שנוגע לו לעתיד או שהוא יכול לתקן את הדבר וכנ"ל מותר לשמוע, ולא יאמין לעת עתה רק לחוש, עד שיתברר הדבר. אבל אם יבין מתשובתו שלא יהיה תועלת מזה או שיבין שהוא רק דברי חירופים וגידופים בלבד שהוא מעליל עליו עלילות רשע ומגנה אותו מחמת גודל שנאתו – אסור אפילו לשמוע (כלל ו סעיף ג).

שמיעת גנות לשם
מצוה

יז. לפעמים מצוה לשמוע מה שאחד מספר דברי גנות על חברו, כגון שהוא משער שעל ידי שמיעתו את הענין בשלימות יהיה אחר כך בכוחו להראות לפני המספר או שאר השומעים שאין המעשה כן כמו שנאמר עליו, או שאר עניני זכות. ועוד יש אופן אחר גם כן דמצוה לשמוע, כגון אם בא אחד לפניו לקבול על חברו מאיזה דבר שעשה נגדו, והוא מכיר במספר שבזה שיתן אוזן לדבריו יהיה יכולת בידו להשקיט את אפו מעליו ולא ישוב עוד לספר לאנשים אחרים (כי שמא האחרים יאמינו לדבריו ויהיו מקבלי לשון הרע) ובזה יתרבה השלום בישראל. אך בכל ההיתרים שאמרנו בענין השמיעה יזהר בנפשו מאוד שלא יאמין בעת השמיעה בהחלט רק לחוש לזה בלבד, כדי שלא ילכד גם הוא ברשת עוון קבלת לשון הרע (כלל ו סעיף ד).

שמיעתו נשאין
ברירה

יח. שמיעת לשון הרע הוא איסור תורה היינו ללכת ולשמוע, אבל אם ישב בחבורת אנשים שנתקבצו לדבר מה והתחילו לדבר דברים אסורים והוא משער שדברי תוכחתו לא יועילו להם מאומה – אם אפשר לו להתרחק מסביבתם או להניח אצבעו באוזניו מצוה רבה הוא עושה בזה, אבל אם אי אפשר לו להשתמט משם ומשער בעצמו שעצה זו של הנחת אצבעו באוזניו גם כן קשה לו מאוד מפני שילעגו לו. על כל פנים יראה אז לזרז את עצמו ולהעמיד על נפשו בעת צרה כזו

וללחום מלחמת ה' עם יצרו כדי שלא יכשל על כל פנים באיסור דאורייתא של שמיעת וקבלת לשון הרע.

ושלשה תנאים נחוצים כדי להינצל מאיסור תורה: (א) לקבל על עצמו קבלה גמורה שלא להאמין לדברי הגנות שמספרים על חבריהם; (ב) שלא יהא נוח לו בשמיעת הסיפורים האסורים; (ג) שלא יראה עליו כלל לפי תנועותיו שהוא מסכים לדברים ששומע (כלל ו ס"ה¹⁰).

יט. אף שקבלת לשון הרע (היינו להחליט בלב שדבר אמת) אסור מן התורה, מכל מקום אמרו חז"ל "דלחוש מיהא בעי". ביאור הדבר, שצריך לקבל את הדבר בדרך חשש בעלמא, היינו רק כדי לשמור את עצמו ממנו שלא יגיע לו היזק על ידו, ולא יהיה זה הדבר אפילו בגדר ספק, שמעמידין לאדם בחזקת כשרות, ולכן מחויב עדיין להיטיב עם הנדון בכל הטובות שצוותה התורה לשאר אנשים מישראל כי לא נגרע ערכו בעינינו על ידי הלשון הרע לשום דבר, רק שהתורה התירה לחוש ללשון הרע לענין לשמור את עצמו ואת אחרים ממנו.

על כן כתבו הפוסקים שמה שמותר לחוש, היינו, דוקא במקום שיוכל לבוא לידי היזק לו או לאחרים אם לא יחוש לו¹¹. הווי אומר לשמור על עצמו, אבל חס ושלום לעשות לו שום מעשה, או לגרום לו שום היזק או ביוש עבור זה, גדול או קטן, אפילו אם הלשון הרע יצא עליו ע"י עד אחד כשר שהעיד עליו כן בבית דין, לא מועיל אלא לשבועה. ויותר מזה, שאפילו רק לשנוא אותו בלב עבור זה אסור גם כן מן התורה, וכל שכן שאינו יכול לפטור את עצמו ע"י הלשון הרע מהחזירים שהוא מחויב לנדון (כלל ו סעיפים י"א).

כ. אם כבר עבר ושמע לשון הרע והאמין בלב... תיקונו שיתחזק להוציא הדברים מליבו שלא להאמינם, ויקבל על עצמו להבא שלא לקבל עוד לשון הרע על אדם מישראל, ויתוודה על זה, ובזה יתקן ה"לאוין" וה"עשין" שעבר, אם עדיין לא סיפר לאחרים, שאם סיפר אין לו תקנה עד אחר שיפייס לנדון, או שישתדל להוציא הדבר מלב אחרים שסיפר לפניהם (כלל ו ס"ב).

10. ועי' כלל ט ס"ד. 'דאגה בלב איש... ישיחנה לאחרים' אפשר שהמספר לחבירו על דבר רע שעולל לו פלוני, כדי להפיג בכך דאגתו מליבו נחשב זה כמכוין לתועלת, וכמו המספר כדי להינצל מפגע או מזק וכדו', ומותר הדבר, (כמובן, במילוי שאר הפרטים הנצרכים להיתר אמירת לשון הרע לתועלת) ע"פ חפץ חיים הלכות לשון הרע י, יד בהג"ה.

11. אבל בענין אחר אסור לחוש ללשון הרע ולהאמינו כלל.

חוות דעת רפואית

כא. להכתיב למזכירה גליון ביקורת על מתמחים עם חוות דעת שלילית, וגליון שחרור עם פרטים חסויים¹², אף שאין איסור למזכירה להדפיס מכתב כזה, כי זה הוא תפקידה, אולם המנהל אסור להכתיב לה מכתב בעל תוכן שלילי על רופא, או כל אדם אחר, אלא עליו להדפיסו בעצמו או להכתיב את המכתב למזכירתו מבלי שמו של הרופא, ורק לאחר ההדפסה כאשר הוא חותם על המכתב ימלא בעצמו את שם הרופא במקום הנכון.

אמנם לגבי הדפסת מכתב שחרור המיועד לרופא המשפחה אשר המזכירה המדפיסה מתוודעת למחלות שונות או מומים נסתרים של החולה, מותר לעשות כן כי החולה יודע שכך יעשה ועל דעת כן הוא הסכים להתאשפז. כמו כן במחלקת ילדים שאמנם אין הילד יכול למחול, משום שאינו בר מחילה, אך כיון שהכל לטובתו וההורים יודעים שכך הדרך, שמישהו אחר מדפיס את גליון השחרור, על דעת כן הביאו את הילד לאישפוז ולכן מותר¹³.

והנה אבק הרציחה – הלבנת פנים, כי פניו יחוורו ונס מראה האודם, ודומה אל הרציחה, והשנית, כי צער ההלבנה מר ממות, ע"כ אמרו רז"ל 'לעולם יפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים', ולא אמרו כן בשאר עברות חמורות (שערי תשובה ש"ג סי' קלט).

אוצר החכמה

12. מנהל מחלקה אשר מחובתו להעביר דו"ח על רופאים מתמחים שעבדו במחיצתו, והוא מכתב את חוות הדעת למזכירתו.

13. דעת הגריש"א זצ"ל שאם עצה זו לא תועיל להסתיר מהמזכירה, חייב המנהל ליטול חופשה מעבודתו בבית החולים ולכתוב את הדו"ח בעצמו, כדי לחוס על הזולת ולא לחשוף קלונו לפני מי שאינו צריך לדעת. כ"כ מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א בשיעורים לרופאים. אולם בשו"ת ציץ אליעזר ח"כ סי' נב התיר דהיות שכך נהוג ומקובל ועל דעת כן נתקבלו לעבודה בביה"ח ומחלו על כבודם. ועוד, שללא המזכירה העבודה לא תתבצע כראוי ותביא לשיבושים.